

TA'LIM FIDOYILARI

RESPUBLIKA ILMIY-USLUBIY JURNALI

2021-YEAR
2-JANUARY

«TA'LIM FIDOYILARI» ilmiy-uslubiy jurnali

«INTELLECT EDUCATION OFFICIAL»
NODAVLAT TA'LIM MUASSASASI

«TA'LIM FIDOYILARI»

ILMIY-USLUBIY JURNALI

BARCHA SOHALAR BO'YICHA

2-SON, 2-JILD YANVAR - 2021

2-QISM

Google

@mail

Яндекс

WWW.TALIMFIDOYILARI.UZ

Issue 2. 2 January 2021

TAHRIRIYAT

Editor in chief

Abdurahmonov Abdushokir Abdukarimovich
SVXT boshqarma boshlig'i

Preparing for publishing

Hakimova Aziza Xaydaraliyevna

Bosh muharrir

Abdurahmonov Abdushokir Abdukarimovich
SVXT boshqarma boshlig'i

Nashrga tayyorlovchi

Hakimova Aziza Xaydaraliyevna

TAHRIR KENGASHI A'ZOLARI

Ismoilov Akram Suyunovich

Guliston tumani XTB mudiri

Bayturayeva Shoiri Karimovna

Guliston tumani 1-maktab direktori

Bayqulova Navbahor Sultanovna

Sirdaryo tumani 31-maktab direktori

Umaraliyev Jaloliddin Xaydaraliyevich

Sirdaryo tumani 31-maktab ona tili fani o'qituvchisi

Axrorova Nilufar Uktamovna

**Buxoro davlat universiteti Iqtisodiyot va turizm fakulteti,
turizm kafedrasini 2 magistranti**

Xidirboyev Fozil Oybek o'g'li

Guliston davlat universiteti fizika-matematika fakulteti

10-18-guruh 3-bosqich talabasi

Qambarov Ma'ruf Abduhakimovich

Sirdaryo viloyati XTB metodika bo'limi rahbari

Rahmonova Munosibxon Xurramjonovna

Guliston tumani filologiya fanlari metodisti

Akbaraliyev Muxriddin Muxiddinovich

Kompyuter xizmatlari markazi

Umaraliyev G'ayrat Xaydaraliyevich

Kompyuter xizmatlari markazi

Nurmuxammedova Dildora

Sirdaryo viloyati Guliston tumani

1-maktabning o'quv ishlari bo'yicha direktor o'rinbosari

Qobil Kubayev Umarovich

Guliston davlat universiteti dotsent

146	КУЁШ ЭНЕРГИЯСИДАН ФОЙДАЛАНИБ ГЕЛИОКУРИТГИЧ ҚУРИЛМАСИНИНГ ТЕХНОЛОГИК ИМКОНИАТЛАРИ Ахмедов Саидолим Умирович Мирзаходжаев Шерзодхужа Шохрухович	601
147	SINF RAHBARLIK FAOLIYATI ; DO'STONA VA SAMIMIY MUHITNI BARPO ETISH HAQIDA Mamatqulova Gulchehraxon	603
148	ДЕВИАНТ ХУЛҚ-АТВОРГА ЭГА ЎСМИРЛАР БИЛАН ИШЛАШ Баирбекова Зарина Байдуллаевна	605
149	CONCEPT LOVE AS SUFFERING AND SICKNESS AND IT'S REPRESENTATION IN THE ENGLISH LANGUAGE. Ким Юлия Сергеевна.	610
150	CONCEPT "EXPRESSION OF LOVE" AND ITS REALIZATION IN ADDRESSING THE BELOVED IN ENGLISH AND KOREAN.Ким Юлия Сергеевна	615
151	ШЕЪРИЙ АСАРЛАР – БОЛАЛАРНИ МАЪНАВИЙ ШАКЛЛАНТИРИШДА МУҲИМ ТАРБИЯ ВОСИТАСИ Султонова Сайёрахон Турдалиевна Айсароҳунова Лобархон	620
152	8-DEKABR KONSTITUTSIYA KUNIGA BAG'ISHLANGAN TADBIR SSENARIYSI Jabborova Barno Quramboyevna	625
153	AFRIKA MATERIGI: EKVATORIAL O'RMONLAR VA SAVANNALAR" MAVZUSINI O'RGATISH MASALALARI <i>Abdullayeva Nigora Jabborovna</i>	634
154	ASINXRON ELEKTR DVIGATELLARINI HIMOYASINI TAKOMILLASHTIRISH. Yuldashev Elmurod Umaraliyevich. Yuldasheva Mohinur Abduxakim qizi.	641
155	BOSHLANG'ICH SINF O'QUVCHILARINING HUSNIXATLARINI YAXSHILASHGA ERISHISH METODLARI. <i>Ismailova Sadoqat Zafarovna</i>	645
156	JIZZAX VILOYATIDA EKOLOGIK TURIZMNI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLINI BASHORATLASH <i>Mirzayeva Aziza Zokir qizi</i>	649
157	DAVLAT, XALQ VA ARMIYA <i>Sobirov Zafar Karimovich</i>	653
158	TABIATSHUNOSLIK FANIDAGI "SAYYORALAR" MAVZUSINI YORITISHDA QOSHIMCHA MA'LUMOTLARDAN FOYDALANISHNING O'QUVCHILAR DUNYOQARASHINI KENGAYTIRISHDAGI O'RNI <i>Sharipova Sultonposhsha Jumanazarovna</i>	656
159	ЎРТА ТАЪЛИМ МУАССАСАЛАРИДА МАТЕМАТИКА ФАНИНИНГ ЎҚИТИЛИШИ <i>Убайдуллаев Ноёб Нодир ўғли</i>	660
160	LEXICAL DIFFICULTIES OF TRANSFORMATION <i>Xasanova Zarrina Shadiyarovna</i> <i>Yakubova Kamola Shokirovna</i>	662
161	АХБОРОТ ХУРУЖИ ВА БОЛА ПСИХОЛОГИЯСИ <i>Исматова Замира Назаровна</i>	665
162	TRENDS OF CURRENT ADVERTISING INDUSTRY. <i>Barakaeva Dilbar Xafizovna</i>	670
163	ПРИМЕНЕНИЕ ИНТЕРАКТИВНЫХ СРЕДСТВ В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ УЧАЩИХСЯ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ <i>Курбанова Дильфуза Аминовна</i>	678
164	ЎЗБЕКИСТОННИНГ МАШИНАСОЗЛИК КОРХОНАЛАРИДА РАДИАЛ СИҚИБ ЧИҚАРИШ ОПЕРАЦИЯСИНИНГ ТАҲЛИЛИ. <i>Абдуллаев Ф.С.Хасанов К.А.</i>	682
165	FIZIKA O'QITISHDA AKTNING O'RNI VA AHAMIYATI. <i>Mavlonova Ra'no Abduraximovna</i>	688

JIZZAX VILOYATIDA EKOLOGIK TURIZMNI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLINI BASHORATLASH

Mirzayeva Aziza Zokir qizi

Jizzax davlat pedagogika instituti geografiya va iqtisodiy bilim asoslari
kafedrası magistranti

Annotatsiya: Mamlakatimizda turistik salohiyati yuqori bo'lgan hududlar juda ko'p, shu jumladan, Jizzax viloyati o'zining geografik joylashuvi, tabiati va iqlimi bilan xalqimiz orasida "Ikkinchi Shvetsariya" sifatida mashhur. Mazkur maqolada Jizzax viloyatida ekologik turizmni rivojlantirish istiqbollari xususida so'z yuritiladi.

Kalit so'zlar: ekologik turizm, geografik xususiyatlar, Jizzax viloyati, milliy parklar, infratuzilma.

Hozirgi davrda iqtisodiyotimizni rivojlantirish, aholini ijtimoiy- iqtisodiy ahvolini yaxshilashda yangi ish o'rinlarini ochish katta ahamiyat kasb etmoqda. Bu holat kichik biznesni yanada qo'llab-quvvatlash lozimligini taqozo qilmoqda.

Chunki bizning sharoitimizda kichik biznes yangi ish o'rinlarini yaratib, ish bilan band aholi daromadining 70 foizdan ortig'ini tashkil etmoqda. Shu sababli Inqirozga qarshi choralar dasturida kichik biznesni rivojlantirishni rag'batlantirishga alohida e'tibor qaratilgan. Ushbu chora-tadbirlar soliq va kredit imtiyozlari bilan bir qatorda, kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish uchun qulay biznes muhitini yaratish maqsadida institutsional islohotlarni yanada chuqurlashtirishni ham o'z ichiga oladi. Shuning uchun qaysi tarmoqlarda yangi ish o'rinlari ochish imkoniyati bo'lsa, undan samarali foydalanish lozim. Turizm ham respublikamiz iqtisodiyotida qishloq xo'jaligi, sanoat, transport va boshqa makroiqtisodiy tarmoqlar qatori o'zining munosib o'rniga ega bo'lishi uchun yetarlicha resurslarga ega. Shu sababdan mamlakatimizga xorijiy turistlarning qiziqishi yildan-yilga oshmoqda.

Turizmning ommalashib borayotgan turlaridan biri bu ekologik turizm hisoblanadi.

Bularning asosi esa milliy park hamda tabiat qo'yni sanaladi. O'zbekiston

Respublikasida hozirgi kunga kelib 4 ta milliy parklarimiz bor:

1. Zomin milliy parki.
2. Ugom-Chotqol milliy parki.
3. Oqtepa milliy parki.
4. Sarmishsoy milliy parki Zomin milliy parki.

Zomin milliy parkining geografik xususiyatlariga to'xtalib o'tadigan bo'lsak, Turkiston tizma tog'larining hududlaridagi Qizilmazorsoy, Ko'lsoy, Supa, Chortangi, Sharilloq, Qashqasoy, O'rikli soylari bu tog'larning eng xilma-xil tabiiy archazor o'rmonlari bilan qoplangan. Shuning uchun ham bu archa o'rmonlari va uning noyob

hayvon olamini muhofaza qilish uchun Markaziy Osiyoda va O'zbekistonda birinchi Zomin (ilgarigi nomi G'oralash) davlat tabiat qo'riqxonasi 1960-yilda tashkil qilingan edi. Qo'riqxonaning umumiy maydoni 26800 gektarni tashkil qiladi, shundan 22135 gektari archazor o'rmonlari bilan qoplangan.

Zomin milliy parki Jizzax viloyati, Zomin tumanidagi Zomin tog' -o'rmon qo'riqxonasi tegralarida betakror tog' -archazor o'rmonlarini saqlash, muhofaza qilish va rekreatsiya maqsadlarda o'zlashtirish uchun 1976-yilning 8-sentabrida ochildi.

Milliy park qo'riqxonasi tabiatida muhofazani kuchaytirish shu bilan birga aholining dam olish maskanlarini yaratish maqsadida qo'riqxonasi chegaralari hududlarining bir qismida Zomin milliy bog'i tashkil qilindi. Bu milliy bog' ma'muriy jihatdan Jizzax viloyatining Zomin tumani hududida Pomir-Oloy tog' tizmasiga kiruvchi Turkiston tog' tizmasining G'arbiy qismida, Molguzar tog'ining g'arbiy yon bag'rida joylashgan bo'lib, uning maydoni 24110 gektarni tashkil etadi. Shundan, o'rmonli yerlar –16783 ga, to'liq o'rmon bilan qoplangan yerlar – 12130 ga. Milliy parkning dunyo miqyosida takrorlanmas bo'lgan boyligi shifobaxsh archa o'rmonlaridir.

Archazorlar tabiiy-iqlimiy o'sish sharoitlari va geografik vertikal poyaslar (qavat) bo'yicha quyidagicha joylashgan:

1. Dengiz sathidan 1700–2300 metr balandlikda – Zarafshon archasi.
2. Dengiz sathidan 2300–2500 metr balandlikda yarimsharsimon archa.
3. Dengiz sathidan 2500–3300 metr balandlikda Turkiston archasi.

Milliy park qo'riqxonasi chegarasida va tegralarida bo'lganligi uchun uning tabiati va tabiiy iqlim sharoitlarida alohida belgili o'zgarishlar, xususiyatlar uchramaydi. Faqat geomorfologik relyef tuzilishida tog' massivlarining joylashishlarida, o'simliklar qoplamining qalinligi yoki siyrakligida va hayvonot olamining yashash areallarida biroz farqlanishlar uchraydi. Qo'riqxonada va Milliy tabiat bog'ida g'oyat noyob va xilma xil hayvonot dunyosi yashaydi. Bu tabiatda qushlarning 134 ta turi, sut emizuvchilarning 37 ta turi, sudralib yuruvchilarning 37 ta turi ro'yxatga olingan. Qo'riqxonadagi turkiston silovsini, oq tirnoqli ayiq, sibir echkisi O'zbekiston Respublikasining «Qizil kitob»iga kiritilgan. «Tabiatni muhofaza qilish xalqaro ittifoqi» va YUNESKOning «Qizil kitob»iga, Turkiston silovsini, oq tirnoqli ayiq, soqolli burgut, burgut, qirg'iy va qora laylak kiritilgan. Milliy parkda o'simliklar olami ham nihoyatda boy va biologik xilma-xillikka ega hisoblanadi. Bu hududlarda 59 oilaga mansub, 312 turkumga kiruvchi 660 tur gullovchi yuksak o'simliklar o'sadi. Bu o'simliklarning 13 turi O'zbekiston Respublikasining «Qizil kitob»iga kiritilgan. Shundan 48 turi endemiklar (faqat shu hududlarda o'sadi) hisoblanadi, 400 turi foydali o'simliklardir (dorivor, shifobaxsh o'simliklar – 119 tur, yem-xashak – 88 tur,

manzarali – 57 tur, oshlovchi – 49 tur, ozuqabop – 42 tur, zaharli – 35 tur, bo‘yoqbop – 10 tur, efir moyli – 14 tur, yelim beruvchi – 3 tur, yog‘li – 3 tur, ziravor – 5 tur). Sangzor daryosining irmoqlaridan biri – Ko‘ksoyning o‘rta qismida ohaktoshlar orasidagi g‘aroyib bir darani mahalliy aholi «Chortangi» deb ataydi. Bu darada suv hayqirab oqib, sayroqi qushlar kabi har xil ovozlar chiqaradi. Shuning uchun ham bu «Sayrovchi dara» nomini ham olgan. Bu dara ohaktosh yotqiziqlari orasidan 2 km masofaga cho‘zilgan. Bunday tor va chuqur daralar, Qashqasuv, G‘o‘ralashsoylarda ham mavjud. G‘o‘ralashsoyning o‘ng yon bag‘ridagi katta archali qismida ming yillar davomida nurash natijasida palaxsa toshlar turli shakllarga afsonaviy ajdarho, yo‘lbars va boshqa ko‘rinishlarga ega bo‘lganligidan turistlarni hayratga soladi. Xuddi shunday tabiat haykallari Qizil etaksoydagi «Qirqqiz»dir (mahalliy aholining atamasi). Baland holatdagi qizil konglomerat va qumning ekologik tarixiy davrda yemirilishi natijasida Misrdagi sfinklarni eslatuvchi qirg‘ta o‘ziga xos ko‘rinishlardagi tabiat haykallari hosil bo‘lgan. Ushbu tabiat yaratgan mo‘jizalarni turistlar tomosha qilish bilan birga shifobaxsh archazorlar havosidan bahramand bo‘ladilar.

Jizzax viloyatida turizmni rivojlantirish istiqbollari O‘zbekiston Respublikasida ekoturizmni rivojlantirish muammolari bilan bog‘liq muammolar hisoblanadi. Viloyatda turistik-rekreatsiya resurslari salohiyati juda katta hisoblanadi. Viloyat hududlarida respublikamizdagi tabiiy geografik mintaqalarining xususiyatlarini kichik mikro darajadagi tabiiy ekologik maydonlar mavjud. Viloyatning eng muhim ekoturistik resurslaridan biri – Nurota tog‘- o‘rmon davlat qo‘riqxonasida noyob hayvon “arxar” saqlanmoqda va ko‘paytirilmoqda.

Zomin tog‘laridagi archazor o‘rmonlar Zomin davlat tabiat qo‘riqxonasida “qizil kitob” dagi noyob hayvonlar muhofaza qilinib ko‘paytirilmoqda. Tabiatimizni betakror tog‘ va cho‘l landshaftlari haqida ham qayd qilingan cheklovlarni keltirish mumkin. Ekologik turizmni rivojlantirish uchun ekologik turizmning asosiy resurslaridan foydalanishi imkoniyatlarini tahlil qilib ekoturizmdagi muammolar quyidagilar ekanligi ma’lum bo‘ldi:

- viloyatda ekoturizmning asosiy resurslari davlat muhofazasida ekanligidan bu ekoresurslardan hozircha foydalanish imkoniyatlari deyarli yo‘q holatda;
- viloyatdagi asosiy ekoturizm resurslariga turistik marshrutlar ishlab chiqish qoniqarsiz holatdagini alohida ta’kidlash zarur;
- Qo‘riqxonalar, zakazniklar va milliy parklarda ekoturizm so‘qmoqlari, marshrutlari va marshrutlarda turistlarga xizmatlar ko‘rsatish, dam olish va tunash manzillarini yaratishga xaligacha kirishilgan emas. Respublikamizda ekologik turizm

resurslaridan foydalanishning huquqiy qonuniy me'yorlari hozirgacha yetarlicha ishlab chiqilmagan. Shu sababdan:

1. Viloyatda ekoturizm sohasida xizmat qiluvchi, jahon talablariga javob bera oladigan yuqori malakali mutaxassislarning yetishmasligini hisobga olgan holda, yosh mutaxassislarni ekoturizm rivojlangan mamlakatlarga (AQSH, Yaponiya, Kanada, Fransiya, Germaniya) malakalarini oshirish uchun o'qishga, ishga yuborish lozim.
2. Jahon andozalari va talabalarini mos keladigan ilmiy va iqtisodiy asoslangan katta kichik, qisqa va o'zoq muddatga mo'ljallangan loyihalar va biznes rejalar ishlab chiqib amalga oshirish lozim. (imtiyozli kredit asosida).
3. Viloyatda ekoturizmning jahon talablariga javob bera oladigan moddiy texnik, axborot tahliliy bazasini yaratish, xizmat ko'rsatish va servis sohasini rivojlantirish zarur.
4. Viloyatning tarixiy yodgorliklari, go'zal va betakror tabiati, landshafti, nabotot va hayvonot dunyosi haqida bukletlar, turistik atlas va xaritalar yordamida dunyo ekoturizm bozorida targ'ibot ishlarini amalga oshirish lozim.
5. Viloyat bo'yicha yangi ekoturistik dasturlar yo'nalishlar va xaritalar tuzish kerak.
6. Ekoturizm sohasi bilan bog'liq tashkilotlarga ko'proq huquqlar, imtiyozli soliqlar berish, chet el sayyohlariga viza olish ishlarini soddalashtirish, tabiatni muhofaza qilish davlat qo'mitasi tomonidan ishlab chiqilgan "Tabiatni muhofaza qilish to'g'risida"gi qonunga ekoturistlarga nisbatan huquqiy nazorat ishlarini yengillashtirish bo'yicha ayrim qonun hujjatlariga o'zgartirish va qo'shimchalar kiritish lozim deb hisoblaymiz.

Yuqoridagi tavsiyalardan kelib chiqib shuni aytish mumkinki, Jizzax viloyatida ekologik turizmni rivojlantirish uchun yetarlicha turistik salohiyat va talab mavjud, biroq infratuzilmani to'g'ri shakllantirib, tizimni oqilona yo'lga qo'yish zarur deb o'ylaymiz.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Pardaev M.Q., Atabaev R. Turistik resurslarni tahlil qilish va baholash. – Samarqand, Sam ISI — 2006.
2. Baratov P. va boshq. O'rta Osiyo tabiiy geografiyasi. -T., 2002
3. Alibekov L.A., Nishonov S.A. Tabiatni muhofaza qilish va tabiiy resurslardan rasional foydalanish. -T., 1982.
4. Alimqulov.N.R, Xolmurodov.Sh.A. Sangzor vodiysining geografik-turistik ob'ektlari va muhofaza qilish muammolari // O'zbekistonda atrof muhitni muhofaza qilishning dolzarb masalalari. Samarqand, 2013.